

El comerç fronterer pirinenc i els seus efectes per als Països Catalans

1. Pròleg

Aquest treball es dedica al comerç fronterer pirinenc i els efectes que té per als Països Catalans, en especial per a la Generalitat de Catalunya, la Catalunya Nord i Andorra. Com que el món català té una llarga història en l'àmbit comercial transfronterer –recordem que és per això que a l'Alguer encara es manté la parla catalana– i que el comerç és un sector interessant de l'economia, el tema d'aquest treball n'ocupa una part important i té com a objectiu la descripció dels fenòmens actuals a les fronteres que divideixen els Països Catalans entre el Regne d'Espanya, el Principat d'Andorra i la República Francesa.

Sota la noció de *comerç fronterer* entenem aquí la venda de béns i serveis en pobles i viles situades prop de la frontera hispano-francesa i hispanoandorrana, respectivament, a persones privades que hi viatgen principalment –però no únicament– durant els caps de setmana i les vacances.

Aquest moviment coneix dues direccions principals: d'una part cap a Espanya per part de gent amb procedència de França i d'altra banda cap a Andorra per part de gent amb procedència d'Espanya i de França. Endemés, aquest moviment té efectes no només econòmics, sinó també socials i mediambientals.

L'autor, en tant que viatger en cotxe a través de gairebé tot Catalunya, ha pogut rebre una llarga i àmplia experiència com a client i, per tant, una relació molt peculiar amb el tema. El treball es basa, doncs, bàsicament en experiències i observacions pròpies, fetes durant molts anys, conjuntament amb l'anàlisi d'estadístiques i de reportatges periodístics.

En les properes pàgines intentarem mostrar i descriure els llocs d'atracció que tenen els Països Catalans i il·lustrar els avantatges i desavantatges d'un indret en comparació d'un altre. Pel que fa a la toponímia, s'utilitzaran únicament els topònims en la seva forma catalana. Finalitzarem aquest examen amb un breu resum i una crítica, i inclourem una proposta final de solució per part de l'autor des d'un punt de vista egocèntric.

Andreas Rauch, filòleg en llengües romàniques i Key Account Manager en el departament Ritter Medical de l'empresa Ritter GmbH, Schwabmünchen (Baviera/Alemanya)

2. Part principal

2.1. Llocs d'atracció sota règim espanyol

En aquest capítol ens centrem en les viles i els pobles que formen part de la frontera francoespanyola i que coneixen sobretot una gran quantitat de clientela que ve de França per efectuar les compres a Espanya. L'objectiu primordial d'aquestes persones és la compra de productes que valen més a França que a Espanya –en concret es tracta de tabac, benzina i alcohol– i només en segon lloc pel fet que es tracta de productes que no es poden trobar a l'altra banda de la frontera. Antany, aquests indrets solien ser una meta en especial per als camioners, que sovint havien de passar una nit en un hotel vistos els controls duaners i els horaris corresponents.

Avui en dia, la major part de les compres efectuades es fan als estancs, a les benzineres i als supermercats, on l'objectiu de la gent que hi passa o que viu a prop de la frontera és simplement l'estalvi de diners. Cal considerar que si un cartró de tabac d'una certa marca val a França 60 €, a Espanya val uns 45 €, i que es poden importar quatre cartrons per persona dins els estats membres de la Unió Europea.¹ Fa pocs anys, la diferència era encara més gran. Cal igualment considerar que un litre de carburant val entre 25 i 30 cèntims menys a Espanya que a França i que es pot estalviar en productes alcohòlics fins a la meitat i comprar fins a deu litres d'aiguardent per persona.²

Al cap i a la fi, fins al 31 de desembre de 2011, els fumadors podien encara fumar tranquil·lament tant com volien en la restauració espanyola amb gairebé cap restricció, mentre que a França ja estava prohibit des del 2 de gener de 2008.³ Això permetia a la gastronomia espanyola d'adaptar-se completament a la clientela fumadora i tenia com a conseqüència el tancament d'alguns establiments francesos veïns que, a més de ser més cars, ja no podien satisfer les necessitats d'aquests clients. En aquest moment, no se sap res de nou sobre els impactes de la reformada llei antitabac espanyola.

Per entrar de França a Espanya, hi ha sis possibilitats, ordenades segons la importància del pas de frontera: la Jonquera, els Límits, Puigcerdà, Portbou, Molló i al capdavall Llívia. Lés falta en aquesta llista puix que es troba a la Vall d'Aran, és a dir en zona de parla aranesa. Malgrat la seva pertinença a la Generalitat de Catalunya, no forma part del nostre concepte de Països Catalans i aleshores no pertany a l'examinació d'aquest treball.

2.1.1. La Jonquera

El municipi de la Jonquera es troba directament a la primera sortida de l'autopista AP-7 i és la vila més fàcilment accessible des de França. Disposa de molt espai, ja que està situada en una plana i hi trobem un nombre immens de supermercats, hipermercats, terriereries, molts petits comerços que ofereixen entre altres coses productes de vímet i de cuir, benzineres, joieries, estancs, hotels, bars, restaurants i fins i tot alguns prostíbuls i discoteques.

En altres temps, abans que Espanya entrés a la Comunitat Europea, molts turistes i camioners havien de passar una nit a la Jonquera, pels controls duaners, que en aquella època eren més estrictes que avui en dia. És per això que a la Jonquera trobem a més

dels comerços també hotels, bars, restaurants, discoteques i prostíbuls. Una raó secundària és que a l'Estat francès no es permeten els prostíbuls⁴ i que les discoteques franceses són increïblement cares. Vol dir que més enllà dels camioners i turistes que hi passen la nit abans de reprendre el seu viatge, la joventut de les viles franceses al costat són atrets per la vida nocturna més econòmica a la vila altempordanesa.

Un altre factor per parar-se a la Jonquera solia ser que abans de la introducció de l'euro, la gent o hi canviava pessetes o en gastava les últimes en els bars i restaurants jonquencs, que ofereixen preus bastant més competitius que a Franca, molt sovint a meitat de preu. Gran part de la restauració té una oferta de bufet lliure pel qual exigeixen un preu que a França val un àpat senzill. Fins i tot avui en dia persisteix l'avantatge de fer una pausa en aquest lloc de l'Alt Empordà i, a més d'això, aquests turistes que no troben prou temps per comprar records durant l'estada a les platges hi troben una ampla gamma de mercaderies típicament espanyoles i no catalanes (per exemple joguines de braus, castanyoles, ampolles de sangria, ventalls, però també gots, cendrers, rellotges, etc.; tot amb botiflera i/o la inscripció "España" i gairebé mai amb la senyera o el gravat "Catalunya"). En aquests magatzems hom podria pensar que no es troba a Catalunya sinó en una regió típicament espanyola.

El que addicionalment cal tenir en compte no són només les places de treball en totes aquestes activitats de lleure i de turisme mercantil, sinó l'activitat de l'Estat i de l'autonomia. Per a les proteccions civil i de la frontera, hi trobem no només la policia local i els mossos d'esquadra, sinó també la Guàrdia Civil, que hi manté la seva casa quarter i que té les competències exclusives pel que es refereix en particular a la persecució del contraban i al trànsit a les carreteres i autopistes. A més a més, el cos de policia nacional hi té una oficina.

2.1.2. Els Límits

Malgrat que forma part del terme municipal de la Jonquera, cal esmentar especialment el barri dels Límits o *el Pertús espanyol*, que urbanísticament forma part del poble del Pertús (França). La cosa interessant és que la frontera política passa enmig de la urbanització, amb la conseqüència que quasi tot el carrer principal, la carretera D900 francesa que després d'haver passat la frontera es converteix en la N-II espanyola, és francès mentre que una de les dues voreres, l'oriental, és espanyola. Hom pot doncs aparcar a França i sortir del cotxe a Espanya. A la part espanyola, contràriament a la part francesa, no hi ha molts habitants. L'escàs espai en territori espanyol és més aviat destinat a la venda que a l'habitatge.

En general, l'oferta al Pertús és més o menys la mateixa que a la Jonquera. La venda de roba, d'ulleres de sol, de joies, de cinturons i d'altres accessoris sembla un negoci que comparteixen ambdós territoris del poble pirinenc, fet que provoca repetidament operacions policials a la part sud. La venda d'ulleres de sol tant com la venda de rellotges i mòbils es fa també mitjançant venda ambulants al carrer per part de gent immigrada d'Àfrica.

En aquest cas hom pot estar segur que compra productes de marca falsificats o almenys productes de mala qualitat.⁵

La compra de productes de cànnabis per a l'agricultura autònoma és sobretot al Pertús espanyol un fenomen molt recent⁶ que probablement podria créixer durant els pròxims anys.

La diferència primordial entre els Límits i la Jonquera consisteix en els fets següents: aquí no hi ha cap benzineria, els preus de l'alimentació són una mica més elevats que al nucli urbà jonquerenc, però alguns magatzems deixen degustar els seus vins, licors, embotits, carns, etc.

En ambdós costats del poble s'han de pagar els aparcaments. Aquest fenomen dóna ingressos als ajuntaments de la Jonquera (que no cobra a la mateixa vila) i del Pertús, atès que gran part dels aparcaments de zona blava es troben en territori espanyol i l'altra part en terra francesa. Alguns dels hipermercats al veïnat dels Límits, com per exemple el Súper Frontera, disposen d'aparcaments privats pels quals igualment cobren diners o, en el cas que es tracti de clients propis, els els ofereixen gratuïtament.

Un fenomen que resulta una mica estrany és que a la sortida del Pertús francès en direcció cap al Voló, molts mercaders vénen fruits i llegums.

Àdhuc hi ha algun restaurant-barbacoa. Tots dos proposen els seus productes a preus poc competitiu. Potser la qualitat de l'oferta és millor que en els magatzems pertusencs i que alguns compradors prefereixen menjar francesos, com els famosos steak haché frites, merguez o crêpes, a croquetes de pemil, botifarra amb mongetes o truita de patates.

Poc freqüentat, però digne de veure, són el fort de Bellaguarda i la Piràmide d'en Ricardo Bofill; l'última es troba actualment en un molt mal estat i només pot ser vista des del cotxe.

2.1.3. Puigcerdà

Aprovisionar-se a Puigcerdà és sobretot interessant per a gent que viu en pobles i viles franceses del costat. La majoria dels turistes només hi passa per anar cap a Andorra, de la qual parlarem en el capítol 3.

Entrant per la Guingueta d'Ix, la primera cosa que hom pot remarcar –tret de dos bars, un petit estanc, un perruquer, petits magatzems de vímet, de terrissa, de decoració i d'esports– és una gran gasolinera de Repsol que se situa directament rere l'antiga duana, a la doble rotonda. En trobem una altra pujant al centre de la vila, com molts bars i restaurants. S'hi afegeixen alguns supermercats, però no una concentració com la que coneixem de la Jonquera i del Pertús.

L'hoteleria puigcerdanenca serveix en primera línia per a gent que vol fer vacances en aquesta vila amb la finalitat d'explorar el magnífic paisatge de la Cerdanya. En comparació amb altres llocs a Catalunya, inclosa la costa, els preus en els restaurants (baix-)cerdans són una mica elevats, però encara competitiu amb els francesos. Com ja hem esmentat, la clientela en aquests establiments és en la seva majoria d'origen francès, i no

hi ha tanta oferta de bufet lliure per a aquests turistes culturals que a les zones on es tracta exclusivament de fer les compres i res més.

Una curiositat és l'existència de dos supermercats *Carrefour* a ambdós costats de la frontera només separats d'aproximadament dos quilòmetres.

Un altre fet insòlit és que a la Guingueta d'Ix existeix encara un estanc francès a uns 500 metres de l'estanc espanyol més pròxim. Potser aquest pot sobreviure solament perquè s'hi pot comprar també premsa i segells francesos i perquè els quatre estancs puigcerdanencs tenen tancats els dilluns després de l'afluència capsetmanal.

2.1.4. Portbou

La vila de Portbou com la coneixem avui és el fruit de la instal·lació de l'estació ferroviària al darrer quart del segle XIX. Abans, la poca població era dispersa: o vivia en algunes masies d'agricultors, viticultors i ramaders, o en el petit nucli de casalots de pescadors.⁷ Ara, la presència del sector terciari és insignificant, igual que la indústria, mentre que l'activitat comercial és notable a causa del pas fronterer i de l'estació internacional. Portbou té una activitat intensa quant a agències comercials de duana, d'exportació i de transport, així com de viatge.

Amb el creixement d'aquesta vila en especial i el desenvolupament del turisme en general van sorgir restaurants i hotels; primerament més aviat en funció del trànsit fronterer, i en els darrers temps pel turisme estiuenc. Aquest turisme de sol i platja gaudeix de preus bastant més competitius a Portbou que no pas a Cervera de la Marenda, la badia veïna en sol francès; a més a més, la vila disposa d'un embarcador esportiu adossat a les roques de la badia.

Una benzineria directament a la frontera, una altra a la vila, alguns supermercats i moltes botigues completen l'oferta per als consumidors de l'altra banda de la frontera. S'hi uneixen els magatzems destinats als turistes amb productes com per exemple ulleres de sol, crema de sol, vestits de bany, tovalloles, etc.

2.1.5. Molló

El petit poble ripollès es troba en una regió mal accés, amb carreteres dolentes a la muntanya pirinenca. No té gran tria de botigues mentre que sí que en té en allotjaments turístics,⁸ sempre considerant la grandària del poble.

Hi ha en el conjunt del terme municipal sis establiments de turisme rural, un hostel, un hotel, alguns bars i restaurants i poc més. Sembla que un sol supermercat menut, una perruqueria, una carnisseria, una botiga d'embotits i patés, una estació de servei i una expendedora de tabac són prou per als veïns francesos de la vila tres vegades més gran de Prats de Molló i la Presta.

Irònicament, l'oferta de comerços allà és més àmplia que a Molló.

2.1.6. Llivia

La vila de Llivia es troba en un enclavament en territori francès. El Tractat dels Pirineus del

1659 va reglar que Espanya havia de cedir a França el Vallespir, el Conflent, el Capcir, el Rosselló i fins i tot els 33 pobles de l'Alta Cerdanya. En aquesta darrera està situat el municipi de Llivia, que ha romàs espanyol pel seu estatus de vila i no pas de poble,⁹ segons el Tractat de Llivia del 1660.

La població té un nombre abundant de restaurants i bars. Els turistes poden allotjar-se en diversos hotels, apartaments, hostals i un alberg. De comerços n'hi ha de tot tipus: una farmàcia, un estanc, una carnisseria-xarcuteria, una petitíssima gasolinera, alguns forns de pa i pastisseries, una papereria, etc. És a dir, que hom hi pot trobar gairebé tot el que necessita diàriament.

La resta se sol comprar a Puigcerdà, que és allunyada només pocs quilòmetres.

Amb vista que Puigcerdà és tan prop de Llivia, no es coneix la compra de masses i la situació és doncs comparable a la de Molló.

És una curiositat que la minibenzinera *Repsol* de Llivia, a diferència de les dues estacions *Repsol* de Puigcerdà, cobra alguns cèntims més pel litre de carburant.

2.2. Llocs d'atracció sota règim andorrà

El Principat d'Andorra és el país més antic d'Europa, no forma part de la Unió Europea i té un règim d'impostos extremament propi i a penes existent.

Per consegüent i contràriament als reglaments duaners entre els països de la UE, el visitants d'Andorra sols poden comptar amb franquícies limitades¹⁰ (només 300 cigarrets, 150 cl d'aiguardent, 75 g de perfums i 375 ml de colònies, etc.) i han de predisposar-se a una tramitació duanera intensiva al sortir del país.

Durant el franquisme, Andorra era l'únic país on hom podia viatjar sense necessitar papers quan Franco impedia als espanyols que sortissin d'Espanya. En conseqüència, viatjar a aquest microestat era la sola possibilitat de poder adquirir productes d'origen estranger, que hi entraven per la frontera nord-est amb França i que sortien d'Andorra per la frontera sud amb Espanya.

Per als consumidors francesos, la diferència de preus és moltes vegades més de la meitat, en especial quant a labors de tabac i begudes alcohòliques.

Un altre avantatge és que molts productes van acompanyats d'un regal, cosa que no es permet a França, per exemple un cartró de tabac va amb un encenedor, dos cartrons amb una gorra i tres amb una samarreta o coses similars.

En aquest context no es pot descartar que la crisi econòmica i financera mundial ha tingut greus impactes en l'economia andorrana, de mode que el PIB va baixar el 4,6% el 2009 en comparació de l'any 2008¹¹ –circumstància que es va repetir el 2010¹² i el 2011¹³– a causa de la forta reducció de visitants en aquells anys.

A Andorra, especialment els fumadors encara poden fruit de la llibertat absoluta de fumar on vulguin, i la restauració i hoteleria en la seva majoria els acull molt sovint amb taules i barres que porten cendrers. També ocorre a vegades que a l'entrada dels magatzems no hi ha cap rètol de prohibició de fumar a l'interior sinó cendrers col·locats en els taulells.

En aquest capítol no podem tractar la totalitat del Principat sinó que ens concentrarem

en el nucli de població del Pas de la Casa i en el comú de Sant Julià de Lòria. De la capital, Andorra la Vella, a la qual es podria consagrar un llibre propi, només en parlarem poques paraules.

2.2.1. El Pas de la Casa

Antigament, el pas fronterer francoandorrà d'alta muntanya consistia només en una sola casa, de la qual el nucli urbà porta el seu nom. No es tracta d'un comú independent sinó que és una urbanització completament artificial que pertany al comú d'Encamp. Sobretot durant els mesos de primavera, estiu i tardor, quan el port d'Envalira és lliure de neu, masses de cotxes de França envaeixen el Pas de la Casa i ocupen els aparcaments per tot arreu. En plena muntanya trobem algunes benzineres gegants, centres comercials, hipermercats, magatzems d'electrodomèstics, de roba, d'alimentació general, joieries, perfumeries, farmàcies i tot el que hom pugui imaginar-se; realment una terra de xauxa. Aquests establiments es fan molta competència entre ells, de manera que es venen en gairebé tots els comerços cigarrets que no tenen un preu unificat i que varien de botiga a botiga. Per fer compres al Pas de la Casa, s'ha de vigilar molt els preus i comparar-los per poder obtenir el màxim estalvi possible.

Al Pas de la Casa, tots els pàrquings són de pagament, igual si són de mà privada o pública. En el cas dels aparcaments públics, la primera mitja hora és gratis; pel que fa als privats, en general la primera hora o dues hores són descomptades del tiquet quan es compra en el hipermercat corresponent, com per exemple a la xarxa Hiperpas, per a un import mínim que determina el propietari.

En general, el conjunt dels preus al Pas de la Casa és el més elevat de tot Andorra, però encara competitiu per als francesos. Ultra el comerç fronterer, molts turistes vénen a aquesta zona per esquiar o per fer alpinisme.

2.2.2. Sant Julià de Lòria

A l'entrada de la Farga de Moles, un cop havent passat la duana, Andorra acull la clientela amb el Punt de Trobada, un paradís de compra on sota la mateixa teulada es troben un pàrquing gratuït, una cava de cigars, un hipermercat, una farmàcia i parafarmàcia, botigues de roba, una perfumeria, una joieria, dos restaurants i un bar restaurant. A poca distància trobem vora de mitja dotzena de benzineres de distintes marques, els centres comercials River i Sant Eloi, garatges de cotxes i motos, i concessionaris d'automòbils.

Tots aquests establiments esmentats es troben al llarg de la carretera general 1 abans d'entrar a la vila laurediana. La vila mateix consta de carrers estrets amb molts petits comerços de venda al detall, bars, restaurants, hotels, l'església parroquial, el comú, el Centre Cultural i de Congressos Lauredià i la Universitat d'Andorra.

En general, aquells turistes que només volen fer compres barates no entren mai al nucli antic de Sant Julià de Lòria sinó que freqüenten els tres grans magatzems. Hi troben tot el que busquen i aprofiten de no haver de pagar per l'estacionament. Tots tres són més o menys iguals a propòsit de l'oferta i dels preus. Les benzineres vénen exactament al

mateix preu els seus productes de petroli i, excepte l'Esso, formen part dels centres comercials River i Sant Eloi. Depèn de la preferència personal on millor efectuar les compres: el River i el Punt de Trobada tenen més places d'aparcar, mentre que el Sant Eloi i el River estan més modernitzats a l'interior, semblen més nets i tenen l'estació de servei directament al costat. En canvi, el Punt de Trobada, recentment gestionat per part del grup empresarial francès E. Leclerc,¹⁴ manté clarament l'encant dels anys 70 –també el dret de fumar a l'interior (excepte a l'espai d'alimentació i a la cava de cigars a causa del perill d'incendis)– i una més gran selecció de plats a escollir gràcies al fet que els altres només disposen de cafeteries i no de restaurants.

En total, sembla que el Punt de Trobada no perd molts punts malgrat els seus inconvenients si tenim en compte que moltes vegades resulta difícil trobar-hi una plaça per aparcar; i això malgrat que el seu pàrquing, de prop de 1.000 places, sigui el més gran dels tres. En alguns anys es construirà un nou Punt de Trobada enfront de l'existent, si molt convé amb encara més espai per aparcar.¹⁵

2.2.3. Andorra la Vella

A la capital del País dels Pirineus¹⁶ hom pot trobar de tot i comprar tot el que desitgi. L'oferta allà és extraordinària i singular, els turistes travessen pel magatzem *duty-free* més gran del món.

En referència als preus, els articles d'interès són sovint més barats a Andorra la Vella que no pas al Pas de la Casa, per la proximitat a Espanya, i igualment són més barats que a Sant Julià de Lòria, on els tres grans magatzems no es fan tanta competència com seria desitjable des del punt de vista del consumidor forà que ve a Andorra per estalviar diners. A part això, la capital figura com a plaça financera i és la seu principal dels cinc bancs andorrans.¹⁷

3. Resum i crítica

En general, viure en una regió amb frontera internacional és molt avantatjós.

Hom pot gaudir dels avantatges de dos estats relativament a qualsevol compra, indiferentment si es tracta de productes de cada dia (carn, peix, tabac, etc.) o de productes que s'utilitzen durant un període més llarg (mobles, cotxes, etc.). El mateix aprofitament poden fer-ne camioners, conductors d'autocars i turistes individuals que viatgen en cotxe: s'aprofiten de la possibilitat de posar per última vegada gasolina o gasoil més barats que en la seva destinació o de comprar alguns últims obsequis o productes d'ús quotidià.

Una observació crítica és la pèrdua de poder adquisitiu en les regions limítrofes de les zones afectades pel comerç fronterer, especialment en casos com tot el Rosselló o en la rodalia de les terres andorranes. Principalment, els estanquers francesos ja es queixen des de fa anys de la manca d'ingressos i organitzen repetidament manifestacions a les fronteres hispanofranceses.¹⁸

De l'altra banda, els empresaris que es beneficien dels negocis fronterers necessiten molts dependents per poder acollir i satisfer els seus clients, així que molta gent forastera troba

col·locació justament en els punts de venda descrits en el capítol anterior i exporta així doncs els diners a la zona econòmicament subdesenvolupada on viu.

Certament, tots aquests desplaçaments provocats pel tràfic fronterer són ecològicament catastròfics i completament innecessaris, ja que comporten molta pol·lució per al medi ambient de les viles afectades.

Al cap i a la fi, la meua opinió és que totes aquestes instal·lacions a les fronteres no serien necessàries si els estats europeus es possessin d'acord i aconseguissin un tracte sobre l'harmonització de les imposicions directa i indirecta. Un conveni així posaria fi als desplaçaments tan superflus per a la naturalesa i implicaria un progrés enorme per a la protecció ambiental dels indrets concernits. Però, aquesta harmonització tributària hauria de ser equilibrada i no significar automàticament l'augment dels impostos fins que s'estableixi pertot un nivell de preus massa alt. Països com França, la Gran Bretanya, Irlanda, Alemanya i Itàlia haurien de baixar significativament la seva imposició: l'impost sobre hidrocarburs, les labors de tabac i l'alcohol.

Bibliografia

Font jurídica:	www.diariandorra.ad	www.la-clau.net
Loi Marthe Richard du 13 avril 1946	www.diaridegirona.cat	www.lindependant.fr
	www.duana.ad	www.livia.org
	www.elpuntavui.cat	www.mollo.cat
Fonts d'Internet:	www.enciclopedia.cat	www.tabac.gouv.fr
fr.reuters.com	www.estadistica.ad	www.ted.ad
www.bpa.ad	www.inaf.ad	www.zoll.de

NOTES

1 www.zoll.de/DE/Privatpersonen/Reisen/Reisen-innerhalb-der-EU/Steuern/Genussmittel/genussmittel_node.html (25-03-2012; 21.53 h).

2 Vegi's anotació 1.

3 www.tabac.gouv.fr (24-03-2012; 22.45 h)

4 Llei Marthe Richard del 13 d'abril de 1946.

5 www.diaridegirona.cat/comarques/2011/12/21/cop-contra-falsificacions-al-pertus/537622.html (26-03-2012; 00.56 h), www.la-clau.net/noticia/32.000-faux-bijoux-montres-et-vetements-saisis-auperthus-et-a-la-jonquera-5685/pagina/1 (26-03-2012; 00.58 h), www.elpuntavui.cat/noticia/article/24-puntdivers/4-divers/448835-comissen-27000-articles-falsificats-a-la-jonquera.html (26-03-2012; 01.00 h), www.diaridegirona.cat/comarques/2011/09/17/rentat-cara-reactivar-pertus/515722.html (26-03-2012; 01.05 h).

6 www.lindependant.fr/2012/01/02/le-perthus-sur-cannabis,102026.php (26-03-2012; 01.15 h).

7 www.enciclopedia.cat/fitxa_v2.jsp?NDCHEC=0052220 (27-03-2012; 01.46 h).

8 www.mollo.cat/guiacomercial.htm (27-03-2012; 20.59 h).

9 www.livia.org/el-municipi (27-03-2012; 21.24 h).

10 www.duana.ad/index.php?option=com_content&view=article&id=79&Itemid=64 (28-03-2012; 22.49 h).

11 www.estadistica.ad/serveiestudis/noticies/noticia625cat.pdf (28-03-2012; 21.14 h).

- 12 www.bpa.ad/Thor/files/IdiomaDocuments/fit89_ca_BPA_Sintesi_2011.pdf (28-03-2012; 21.17 h).
- 13 www.estadistica.ad/serveiestudis/publicacions/Publicacions/Andorra%20en%20Xifres_cat.pdf (28-03-2012; 21.18 h).
- 14 www.diariandorra.ad/index.php?option=com_k2&view=item&id=1068 (27-03-2012; 00.30 h).
- 15 www.diariandorra.ad/index.php?option=com_k2&view=item&id=7372 (27-03-2012; 23.37 h).
- 16 www.ted.ad/?p=136&language=ca (27-03-2012; 01.00 h).
- 17 www.inaf.ad/index.php?option=com_multicategories&view=category&id=12%3Aentitatsbancaries&Itemid=76&lang=ca (28-03-2012; 22.38 h).
- 18 fr.reuters.com/article/topNews/idFRPAE6B40AF20101205 (28-03-2012; 01:01).